

УДК 336.72

СТРУКТУРА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

Науменко Є.Ю.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

У статті розглядається структура економічної безпеки підприємства, визначена сутність економічної безпеки підприємства, класифіковано та проаналізовано існуючі функціональні складові економічної безпеки підприємства. Розглянуто головну мету кожної функціональної складової економічної безпеки підприємства. Проведено огляд теоретичних підходів до визначення поняття соціальної безпеки підприємства різними авторами. Детально розглянуто аспекти функціонування системи економічної безпеки підприємства. Значну увагу приділено інноваційній складовій економічної безпеки підприємства: розглянуто три складові маркетингового забезпечення, завдяки яким здійснюється формування інноваційної політики на підприємстві. Розглянуто термін «інновація» та досліджено, що саме інновації покладено в основу забезпечення інноваційної складової системи економічної безпеки підприємства. Проведено огляд теоретичних підходів до визначення поняття інноваційної безпеки підприємства різними авторами. Визначені завдання, що стоять перед системою забезпечення економічної безпеки підприємства, запропоновані підходи до їх вирішення.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, фінансова складова, соціальна складова, кадрова складова, юридична складова, інноваційна складова.

Постановка проблеми. Метою дослідження є комплексне вивчення структури та функціональних складових економічної безпеки підприємства для управління економічною безпекою підприємства в умовах кризи. Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення наступних завдань: визначити структуру, її сутність та складові економічної безпеки підприємства; проаналізувати функціональні складові в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняттю економічної безпеки підприємства та чинникам впливу на діяльність підприємства приділена увага в працях вітчизняних вчених, таких як: О. І. Барановський, І. О. Бланк, О. І. Захаров, П. Я. Пригунов, В. С. Сідак, М. І. Камлик, В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк, С. М. Шкарлет та ін. [2-7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У процесі виконання даної

статті було використано сукупність загальних та специфічних наукових методів: порівняльний аналіз для визначення оцінки та критеріїв ефективності управління складовими економічної безпеки підприємства, наукового узагальнення – для формування завдань наукового дослідження, а також теоретичного узагальнення – для визначення теоретичних основ щодо змісту функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Формування цілей статті. Необхідність постійного забезпечення економічної безпеки підприємства зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей діяльності. Економічна криза ще більш збільшила різного роду небезпеки і загрози діяльності підприємств [1, с. 63].

Аналіз діяльності підприємств показує, що перед ними гостро стоять питання, які пов'язані з фінансовою, виробничою, технологічною, інвести-

ційною та інформаційною сферами діяльності. На їхню діяльність також впливає макроекономічна нестабільність, структурна незбалансованість, неадекватне державне втручання. Тому підприємство для стабілізації фінансового стану, повинно значну увагу приділяти своїй економічній безпеці.

Визначення або уточнення сутності та оцінки економічної безпеки різних рівнів економіки набувають особливої актуальності. Необхідно зазначити, що погляди більшості вчених щодо цієї проблеми, значно відрізняються, а іноді є протилежними, тобто тривають дискусії відносно концептуальних підходів до визначення сутності категорії «економічна безпека», щодо спектру функціональних складових цієї категорії, складу оціночних критеріїв, складових економічної безпеки тощо [1, с. 63]. Саме тому актуальним на сьогодні залишається вивчення сутності категорії «економічна безпека», її напрямів забезпечення, управління засобами захисту, виявлення спроб та фактів порушень та вживання заходів щодо їх нейтралізації, удосконалення структури економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу. Економічну безпеку підприємства характеризують якісні та кількісні показники, що залежать від спроможності керівництва підприємства та спеціалістів ефективно уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства.

Розглянемо сучасні визначення поняття «економічна безпека підприємства» різними авторами. Так, напри-

клад, О.А. Грунін визначає економічну безпеку підприємства як стан господарчого суб'єкта, у якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає послаблення, запобігання або захисту від існуючих небезпек та загроз або непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику [8]. Є.А. Олейніков – «Стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому» [9].

Розглянемо структуру економічної безпеки підприємства як сукупність взаємопов'язаних організаційних, фінансово-економічних та адміністративно-правових складових цілеспрямованого впливу на об'єкт управління, результатом якого має бути керована динаміка, що не допускає затяжних кризових явищ та банкрутства підприємства. Цьому мають сприяти прогнозування і планування діяльності, регулярний моніторинг та аналіз рівня економічної безпеки в поточному

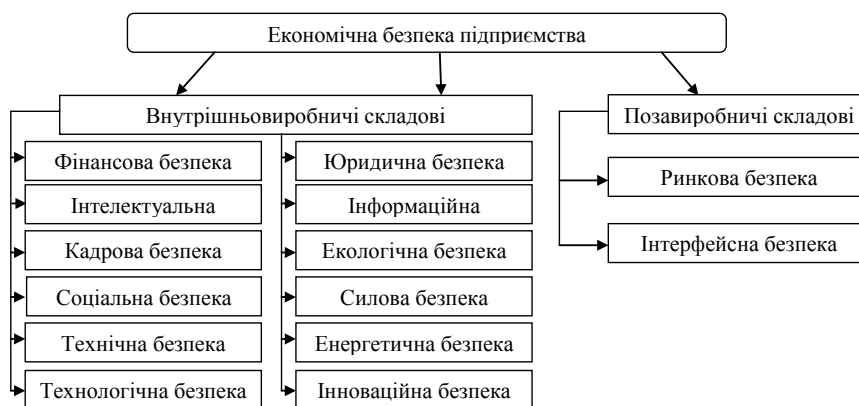

Рис. 1. Структура економічної безпеки підприємства

Джерело: [розроблено автором]

Таблиця 1

Функціональні складові економічної безпеки підприємства

Назва функціональної складової економічної безпеки підприємства	Головна мета функціональної складової економічної безпеки підприємства
Фінансова	Досягнення найефективнішого використання корпоративних ресурсів, забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості і незалежності підприємства.
Інтелектуальна	Збереження й розвиток інтелектуального потенціалу підприємства.
Кадрова	Збереження й розвиток кадрового потенціалу підприємства (наявність високоосвічених та кваліфікованих працівників, управлінського персоналу, відсутність масового відтоку фахівців, високий рівень їх підготовки).
Соціальна	Задоволення матеріальних та нематеріальних потреб працівників.
Технічна	Наявність високого технічного рівня виробництва.
Технологічна	Ступінь відповідності застосовуваних на підприємстві технологій найкращим світовим аналогам за оптимізації витрат ресурсів.
Юридична	Правове забезпечення діяльності підприємства і дотримання чинного законодавства.
Інформаційна	Ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підприємства.
Екологічна	Дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля.
Силова	Забезпечення фізичної та моральної безпеки співробітників; гарантії безпеки майна та капіталу підприємства й інформаційного середовища підприємства.
Енергетична	Забезпечення енергетичного потенціалу підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз.
Інноваційна	Формування необхідних і достатніх умов для збільшення можливостей створення та використання інновацій: продуктових, технологічних, економічних, організаційних і соціальних, з метою розроблення та впровадження конкурентоспроможності продукції й технологій на рівні світових стандартів.

Джерело: [розроблено автором]

та перспективному періоді. В рамках моніторингу та аналізу рівня економічної безпеки підприємства необхідне використання системи показників і критеріїв як єдиної інформаційної бази для прийняття управлінських рішень щодо зміцнення економічної безпеки підприємства.

З метою досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство має проводити роботу із забезпечення високого рівня безпеки основних функціональних складових. Структуру економічної безпеки підприємства можна подати у вигляді рис. 1.

Функціональні складові економічної безпеки підприємства – сукупність основних напрямів економічної безпеки підприємства, які за своїм змістом істотно відрізняються один від одного. Функціональні складові економічної безпеки підприємства можна подати у вигляді табл. 1.

Поняттю «фінансова безпека» приділяють увагу такі вчені, як О. І. Барановський, І. О. Бланк, К. С. Горячева, Т. Ю. Загорельська, М. М. Ермошенко, М. І. Камлик, В. А. Копилов, В. С. Сідак та інші [2, 3, 6]. *Фінансова безпека підприємства* – це такий стан підприємства, що характеризується збалансованістю і якістю різних фінансових інструментів, технологій і послуг, які використовує підприємство, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективний і сталий розвиток фінансової системи [2].

Інтелектуальна складова – збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства. Головна умова забезпечення – здатність протистояти загрозам, за яких підприємство може зазнати суттєвих збитків, зниження темпів свого розвитку й зменшення капіталу [10].

Кадрова складова – наявність високоосвічених та кваліфікованих працівників, управлінського

персоналу, відсутність масового відтоку фахівців, високий рівень їх підготовки [10].

Соціальна безпека підприємства має на меті не тільки його розвиток та реалізацію інтересів, а й задоволення матеріальних та нематеріальних потреб працівників. Також створення систем взаємовигідних партнерських відносин, як між персоналом та керівництвом підприємства, також важливим аспектом є саме задоволення матеріальних потреб працівників, до яких відносять: забезпечення прожиткового мінімуму працівника, підтримка темпів зростання заробітної плати, соціальна захищеність працівника у разі нещасного випадку. Можна зазначити важливим аспектом рівень захищеності самого підприємства від зовнішніх загроз, який досягається шляхом гармонізації його інтересів відповідно до суб'єктів внутрішнього й зовнішнього середовища в часі та просторі.

Теоретичні підходи до визначення поняття соціальної безпеки підприємства представлені у вигляді табл. 2.

Технічна складова – наявність високого технічного рівня виробництва: своєчасне виявлення загроз (стихійне лихо, пожежа, несанкціонований доступ на територію підприємства), виявлення протиправних дій з боку самих співробітників тощо [15].

Технологічна складова – високий технологічний рівень виробництва, що забезпечує конкурентоспроможність товарів і послуг та підприємства в цілому.

З точки зору науковця А. Штангрета, технологічна безпека підприємства повинна характеризуватися такими ознаками: якість і відповідність технологічного процесу виробництва та основного капіталу потребам ринку; захищеність технологічної сфери від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз; здатність технологічної сфери забезпечувати високу конкурентоспроможність [16].

Таблиця 2

Теоретичні підходи до визначення поняття «соціальна безпека підприємства»

Автор	Визначення поняття	Ознака (характеристика)
Лугова В. М., Голубева Т. В. [11, с. 70]	Створення системи взаємовигідних партнерських відносин між персоналом та керівництвом підприємства, що забезпечується задоволенням матеріальних та нематеріальних потреб працівників та реалізацією інтересів підприємства.	- взаємовигідні відносини на рівні підприємства між персоналом та керівництвом; - задоволення матеріальних та нематеріальних потреб працівників.
Омельчук С. С. [12, с. 208]	Полягає в забезпеченні прожиткового мінімуму працівникам підприємства, росту заробітної плати, системи мотивації й оплати праці за кінцевими результатами роботи, відповідності заробітної плати кваліфікації працівників.	- забезпечення прожиткового мінімуму працівника; - підтримка темпів зростання заробітної плати; - відповідність системи оплати і мотивації кінцевим результатам діяльності підприємства.
Безбожний В. Л. [13, с. 29]	Стан захищеності підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, який досягається шляхом гармонізації та взаємоузгодження його інтересів відповідно до інтересів суб'єктів внутрішнього й зовнішнього середовища в часі та просторі.	- захищеність підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз; - гармонізація та взаємоузгодження інтересів підприємства та інтересів працюючих.
Іляш О. І. [14, с. 58]	Стан взаємозв'язку людських, корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне використання персоналу для стабільного його функціонування та динамічного соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним загрозам.	- взаємозв'язок людських корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей; - ефективне використання персоналу і його стабільне функціонування; - динамічний соціальний розвиток; - захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Джерело [11-14]

Юридична складова – усебічне правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання чинного законодавства, правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства [6].

Інформаційна складова – ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства, забезпечення захисту інформації, досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи усіх підрозділів [17].

Екологічна складова – дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля та руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан довкілля [17].

Силова складова – забезпечення фізичної та моральної безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, комерційних інтересів [18].

Енергетична складова – захищеність енергетичного потенціалу підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, що забезпечує його стабільний розвиток відповідно до статутних завдань. Зовнішні загрози: брак зовнішніх і внутрішніх інвестицій (підвищення цін на енергоносії, слабка платоспроможність). Внутрішні загрози: неефективна організація виробничого процесу, недостатньо кваліфіковані працівники, високий ступінь спрацьованості основних засобів [19, с. 47].

В структурі економічної безпеки особливо місце займає *інноваційна складова*. На думку Ю.В. Краснощоків, в інноваційній безпеці вирішальною умовою вважається дотримання та реалізація інтересів підприємства, а така безпека безпосередньо спрямована на формування необхідних і достатніх умов для збільшення можливостей створення та використання інновацій з метою розроблення та впровадження конкурентоспроможності продукції й технологій на рівні світових стандартів [20, с. 177]. Поряд з цим Т.С. Максимова, О.В. Філімонова, К.В. Лиштван під інноваційною безпекою підприємства розуміють послідовну, заплановану, цілеспрямовану, комплексну діяльність підприємства щодо зміни кожного з елементів бізнесу певного підприємства, викликану попитом, обумовлену науково-технічним прогресом і спрямовану на діючу орга-

нізаційну структуру, технологічні процеси, стиль і методи управління, продукцією, що випускається, джерела сировини й матеріалів, ринки збуту та ін. [21, с. 181]. Формування інноваційної політики на підприємстві здійснюється на основі трьох складових маркетингового забезпечення: 1) аналітико-стратегічної (дослідження ринку, аналіз та оцінка маркетингових можливостей підприємства, сегментація ринку і вибір цільових сегментів); 2) розроблення комплексу маркетингу; 3) організація та управління маркетингом [22].

Висновки з даного дослідження. Наукова новизна полягає в удосконаленні структури економічної безпеки підприємства в умовах кризи на основі виділення фінансової, інтелектуальної, кадрової, соціальної, технічної, технологічної, юридичної, інформаційної, екологічної, силової, енергетичної, інноваційної. Проведений аналіз комплексного вивчення структури показує, що для досягнення високого рівня економічної безпеки підприємство має забезпечувати структурну рівновагу основних функціональних складових.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що структура економічної безпеки підприємства виражається забезпеченістю підприємства якісними ресурсами, їх оптимальними запасами з урахуванням можливих ризиків господарської діяльності. При цьому всі ресурси повинні бути ефективно задіяні в рентабельне виробництво для забезпечення отримання прибутку та підтримки ліквідності підприємства. Це дозволить витримати цільові установки розвитку підприємства з точки зору економічної безпеки.

Надійна економічна безпека підприємства можлива лише за комплексного і системного підходу до її організації. Це дозволить забезпечити оцінку перспективи зростання підприємства, розробити тактику і стратегію його розвитку, зменшити наслідки фінансової кризи та негативного впливу нових загроз і небезпек [23].

Перспективою подальших досліджень є вдосконалення структури економічної безпеки підприємства за видами діяльності, розробка підходів до оцінювання рівня та оптимальної структури економічної безпеки підприємства.

Список літератури:

1. Череп А. В., Лубенець І. О. Концептуальні засади економічної безпеки підприємств: Вісник Запорізького національного університету № 1(5) – Запорізький національний університет, Україна – 2010 – С. 63-66. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/Vest_Ek5-1-2010-PDF/062-66.pdf
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). – К.: Національний торговельно-економічний університет. – 2004. – 759 с.
3. Бланк І. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К.: Ника-центр, Эльг. – 2004. – 784 с.
4. Захаров О. І., Пригунов П. Я. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: Навч. посібник. – К., 2008. – 257 с.
5. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: Монографія / Кириченко О. А., Сідак В. С. та ін. – К.: Університет «Крок». – 2008. – 403 с.
6. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.
7. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: Монографія. – К.: Книжкове вид-во НАУ. – 2007. – 436 с.
8. Грунин О. А., Грунин С. О. Экономическая безопасность организации. – СПб.: Питер, 2002. – 160 с.
9. Олейников Е. А. Основы экономической безопасности. – М. – 1997. – 233 с.
10. Дробний Б. М. Кадрова та інтелектуальна безпека підприємства // Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/43_DWS_2015/Economics/10_203131.doc.htm
11. Лугова В. М. Соціальна безпека як ключова підсистема безпеки підприємства / В. М. Лугова, Т. В. Голубева // Бізнесінформ. Економіка – 2011. – № 10 – С. 69-72.

12. Омельчук С. С. Визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства» та його складових / С. С. Омелянчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2008. – № 6. Т. 1. – С. 206-210.
13. Безбожний В. Л. Вибір способу забезпечення соціально-економічної безпеки великих промислових підприємств: дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / В. Л. Безбожний // СНУ ім. В. Даля МОН України. – Луганськ, 2009. – 20 с.
14. Іляш О. І. Наукові передумови ідентифікації категорії «соціальна безпека регіону» / О. І. Іляш // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки – Сер. «Регіональна економіка». – 2010. – Вип. 7(27). Ч. 3. – С. 37-62.
15. Технічна безпека на підприємстві: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://informsvit.com.ua/news/nid438.html>
16. Штангрет А. М. Ключові загрози забезпечення техніко-технологічної безпеки на підприємствах видавничо-поліграфічної галузі України / А. М. Штангрет, О. М. Петрашова // Екон. вісн. ун-ту [Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди]. – 2011. – № 16/2. – С. 142-146.
17. Економіка підприємства. Підручник / За ред. А. В. Шегди, – К.: Знання, 2010. – 614 с.
18. Характеристика економічної безпеки підприємства в ситуаційному менеджменту: сутність, принципи організації та ключові завдання – Ситуаційний менеджмент: [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн – Режим доступу: http://pidruchniki.com/11510513/menedzhment/harakteristika_ekonomichnoyi_bezpeki_pidpriyemstva_situatsynomu_menedzhmentu_sutnist_printsipi
19. Методичні підходи до оцінки енергетичної безпеки підприємства // Забезпечення енергетичної безпеки України / Рада національної безпеки і оборони України, Національний інститут проблем міжнародної безпеки. – К.: НППМБ, 2003. – 264 с.
20. Краснощоківа Ю. В. Інноваційна безпека підприємства як запорука конкурентоспроможності в умовах інтеграції: [Електронний ресурс] / Ю. В. Краснощоківа // Управління розвитком. – 2011. – № 4(101) – С. 177-178. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2011_4/u1104kr4.pdf
21. Максимова Т. С. Формування інноваційної політики підприємства / О. В. Філімонова, К. В. Лиштван // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2(20). – С. 181-183.
22. Лошенко І. Р. Механізм управління інноваційною маркетинговою діяльністю підприємства / І. Лошенко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 6. – Т. 4. – С. 99-101.
23. Ортинський В. Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко – К.: Правова єдність, 2009. – 544 с.

Науменко Е.Ю.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сикорського»

СТРУКТУРА ЕКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

Аннотация

В статье рассматривается структура экономической безопасности предприятия, определена сущность экономической безопасности предприятия, классифицированы и проанализированы существующие функциональные составляющие экономической безопасности предприятия. Рассмотрено главную цель каждой функциональной составляющей экономической безопасности предприятия. Проведен обзор теоретических подходов к определению понятия социальной безопасности предприятия разными авторами. Подробно рассмотрены аспекты функционирования системы экономической безопасности предприятия. Значительное внимание уделено инновационной составляющей экономической безопасности предприятия: рассмотрены три составляющие маркетингового обеспечения, благодаря которому осуществляется формирование инновационной политики на предприятии. Рассмотрен термин «инновация» и исследовано, что именно инновации положены в основу обеспечения инновационной составляющей системы экономической безопасности предприятия. Проведен обзор теоретических подходов к определению понятия инновационной безопасности предприятия разными авторами. Определены задачи, стоящие перед системой обеспечения экономической безопасности предприятия, предложены подходы к их решению.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, финансовая составляющая, социальная составляющая, кадровая составляющая, юридическая составляющая, инновационная составляющая.

Naumenko E.Yu.

National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute»

THE STRUCTURE OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE IN CRISIS CONDITIONS

Summary

The structure of economic security of enterprise, certain essence of economic security, is examined in the article, the existent functional constituents of economic security of enterprise are classified and analysed. The primary objective of every functional constituent of economic security of enterprise is considered. The review of the theoretical approaches is conducted near determination of concept of social safety of enterprise by different authors. The aspects of functioning of the system of economic security of enterprise are considered in details. Considerable attention is spared to the innovative constituent of economic security of enterprise: it is considered by three constituents of the marketing providing, due to that forming of innovative politics comes true on an enterprise. The term «innovation» is considered and investigated, that exactly innovations are fixed in basis of providing of the innovative component system of economic security of enterprise. The review of the theoretical approaches is conducted near determination of concept of innovative safety of enterprise by different authors. Set tasks that stand before the system of providing of economic security of enterprise, offered approach to their solution.

Keywords: the economic security of the enterprise, the financial component, the social component, the staff component, the legal component, the innovation component.